

УДК 378.124

Віктор Стрельніков, доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри культурології та історії
Полтавського університету споживчої кооперації України

РОЗВИТОК ПРОЕКТУВАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Автор розглядає критерії і показники проектувальної майстерності викладача вищої школи на основі системного підходу. Сформульовано вимоги до знань викладача-проектанта, розкрито компоненти системи педагогічних умінь, які складають його проектувальну майстерність. Зроблено висновок про показники ефективності проектувальної майстерності викладача.

Ключові слова: “проектувальна майстерність”, педагогічне проектування.

Актуальність. Впровадження у навчальний процес інноваційних систем вимагає детального й ретельного проектування, не лише попереднього планування майбутніх змін, а й передбачення наслідків їх впливу на життя і здоров'я суб'єктів навчального процесу. Це виводить проблему проектування на одне з перших місць у теорії педагогіки і практиці діяльності викладача. Установка на розвиток проектувальної майстерності викладача означатиме перехід від переважно адаптивного ставлення до навчальної системи, яке передбачає перманентне лаштування її під інші соціальні інститути, до креативно-активного, яке передбачає перетворення її в один з головних рушіїв розвитку професійної культури викладача.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, показує, що хоча проектування перейшло в арсенал педагогів із технічних галузей знань (інженерія, архітектурне будівництво, машинобудування), воно має і педагогічні начала, зокрема дослідно-експериментальне прогнозування, основи якого були закладені НДІ загальної педагогіки АПН СРСР. Уявлення дослідників про перспективи розвитку загальноосвітньої школи, виховної роботи, змісту освіти лягли в основу створення ряду проєктів.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури показує, що удосконалення проектувальної майстерності педагога як напрям наукових досліджень на сьогодні переживає процес становлення, узагальнення емпіричних фактів. Вирішенню проблем професійної підготовки викладача як суб'єкта проектування власної діяльності, пов'язаних із проектуванням

дидактичних і виховних систем, присвячені сучасні дисертаційні дослідження. Так, психолого-педагогічному проектуванню виховного процесу в сільській загальноосвітній школі присвячені докторська дисертація і ґрунтовні публікації О.М. Коберника [3]. Також розглядалися проблеми формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність [4], шляхи формування готовності майбутніх педагогів до проектування організаційних форм виховної діяльності [1], психологічне та дидактичне проектування модульно-розвивальних занять у загальноосвітній школі [2], підготовка майбутніх учителів початкової школи до проектування уроку [7] та ін.

Проектування тісно пов'язується із педагогічною діяльністю, оскільки деякі автори, розкриваючи функції педагога (інформаційну, комунікативну, організаторську, конструктивну, прогностичну тощо), обґрунтували важливість проєктивних знань, умінь і навичок. Сучасні дослідники вказують на проектування не лише відчуженої від актуалізованого стану свідомості суб'єкта форми дії вихователя і змісту загальної виховної мети, а й її поетапного досягнення, що забезпечує таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес достатньо прогнозованим і керованим. Ми погоджуємося із розглядом проектування педагогічної діяльності як побудови можливої моделі взаємодії суб'єктів, коректування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів [3].

Отже, результати досліджень українських авторів засвідчують підвищений інтерес науковців до даної проблематики. Проте, незважаючи на інтенсивні пошуки вчених із метою створення

РОЗВИТОК ПРОЕКТУВАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

єдиної теорії, поки залишаються недостатньо вивченими питання термінології даної проблематики, її змістовного наповнення.

Тому **метою** даної статті є дослідження теоретичних засад розвитку проектувальної майстерності, необхідної в сучасних умовах професійної діяльності педагога і важливої складової його професійної культури. **Завданнями дослідження** є: по-перше, визначити критерії і показники проектувальної майстерності викладача вищої школи на основі системного підходу; по-друге, сформулювати вимоги до знань викладача, які передують появі проектувальної майстерності, та побудувати систему педагогічних умінь, які становлять структуру проектувальної майстерності як частини його професійної культури.

Розпочинаючи виклад **суті й результатів** нашого теоретичного дослідження, зокрема **першого** його завдання, зазначимо, що застосування поняття “проектувальна майстерність” в педагогіці сприятиме перегляду уявлень про деякі традиційні категорії, вирішенню ряду методологічних проблем, оскільки розширить термінологічний простір науки.

Для побудови системи критеріїв і показників проектувальної майстерності викладача вищої школи ми брали до уваги, що для дидактики вищої школи інтерес становлять соціологічне і психологічне уявлення про проектування, яке, як інтегрований феномен, вимагає також соціологічних знань (як елемент соціального проектування). Проектування педагогічних явищ здійснюється викладачами за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти як прагнення до професійно-творчої самореалізації, де творчість є способом інтенсифікації процесу.

Виходячи із системного підходу, ми визначили критерії і показники проектувальної майстерності викладача вищої школи: 1) *самостійність*, що була початком підготовки викладача до проектування і містила у собі: здатність особистості адекватно оцінювати рівні вмінь проектування дидактичних систем, професійної навченості, професійної мотивації, задоволення своєю діяльністю; здатність раціонально організовувати і планувати свою роботу, саморегуляцію в освітній діяльності, організаційні і комунікативні здібності під час роботи в колективі; самостійне оволодіння знаннями, вміннями і навичками зі своєї спеціальності, розширення і поглиблення професійно важливих якостей і здібностей, постійна готовність до професійного відновлення;

2) *професійно орієнтоване мислення*, вміння використовувати прийняті прийоми вирішення завдань, виробляти тактику і стратегію проектувальних дій, до якого входили: раціонально-логічне мислення (здатність до виявлення закономірностей, правил професійної діяльності; цілісне бачення, системний аналіз і прогнозування дидактичних систем); значення професійна пам'ять (розвинуті мнемонічні здібності, що виконували не тільки функцію збереження значимої інформації, а й функції її активного розумового опрацювання, установа логічних і асоціативних зв'язків); вербальні здібності (професійно-семантичне розуміння, вербальне мислення і здатність до словесних аналогій, ерудиція, здатність до професійного діалогу); 3) *творче ставлення до проектувальної діяльності*, розвинута здатність до інновацій у викладанні, збагачення досвіду професії за допомогою особистої творчості, яке передбачало: творчу уяву й інтуїтивне мислення; образну професійну пам'ять; акторське мистецтво (мовну імпровізацію, мистецтво перевтілення, здатність до емпатії, впливу на особистість через спілкування); 4) *ціннісна орієнтація на проектувальну діяльність*, установка на самовдосконалення; мотиваційна спрямованість на суб'єкт-суб'єктну взаємодію в навчанні; прагнення до творчої самореалізації; 5) *рівень розвитку професійних якостей і здібностей*, необхідних для проектування дидактичних систем: готовність до рівноправної особистісної взаємодії в системі “викладач-студент”; громадянська зрілість, високий моральний рівень; рефлексивна саморегуляція: воля, імпровізація в діях, організаційна гнучкість; розвинута здатність до інновацій у педагогічній праці; володіння методами аналітико-синтетичної переробки інформації й алгоритмами інформаційного пошуку; інформаційна грамотність; володіння технологіями підготовки й оформлення результатів навчально-методичної, дослідно-експериментальної, науково-дослідної роботи; здатність до освоєння програмних продуктів; 6) *вміння проектувати дидактичні системи з використанням перспективних інноваційних та інформаційних технологій*: знання їхніх можливостей; уміння адаптувати і застосовувати програмні засоби з урахуванням особливостей навчання.

Виділені критерії і показники використовувалися у підготовці програм навчання викладачів у системі підвищення кваліфікації і відображали необхідний рівень знань, умінь і навичок для успішного проектування дидактичних

РОЗВИТОК ПРОЕКТУВАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

систем. Науково-пошукова діяльність викладача вищих економічних навчальних закладів спрямована, у першу чергу, не на економіку, а на навчальну діяльність студентів та її zorganizованість. Тому її суть вбачаємо не стільки в пізнанні, скільки у створенні методик і проектів; її основна функція – продукувати педагогічні проекти, які, по-суті, не перевіряються на правильність, а на можливість практичної реалізації. Складність проектування як діяльності викладача полягає у поєднанні знань про діяльність фахівця зі знаннями про можливості дидактичних систем для утворення складних композицій знань різних типів, їх розмежування та об'єднання не за схемами об'єкта, а за схемами рефлексивної діяльності.

Важливість проектування у професійній діяльності викладача полягає в обґрунтуванні і реалізації процесів “практизації” теоретичних розробок. Педагогічне проектування як складова професійної культури викладача здійснюється лише на підґрунті критичного аналізу раніше діючої системи діяльності викладача і студентів та її продуктів; воно спирається на експериментальне передбачення, містить довершене дослідження реконструйованої системи у тому вигляді, в якому вона є насправді, і зорієнтоване на втілення в реальність предмета проектування.

Стосовно **другого** завдання дослідження – з'ясування вимог до проєктанта – ми встановили, що діяльність викладача передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. З одного боку, високий професіоналізм проєктантів означає бездоганне знання апробованих методів і засобів своєї роботи, їх оптимальне використання, з іншого боку, має носити творчий характер, передбачаючи прагнення розвивати й удосконалювати як свій власний досвід у цій галузі, так і інтегрований досвід співтовариства педагогів, методистів та вчителів.

У професійній діяльності викладача проектування відіграє винятково важливу роль, воно обґрунтовує і водночас реалізує процеси “практизації” теоретичних розробок. Саме чому у зрілому науковому мисленні міркування суб'єкта про об'єкт завжди приймають образ проекту (Г. Башляр) і є універсальною формою не лише його пізнання, критики, нормування, а й конструювання та творення. При цьому попередні діяння педагога-проєктанта здебільшого є матеріалом описового методологічного аналізу, а майбутня мислєдіяльність стає об'єктом рефлексивного проектування [6, 4 – 5].

Нами з'ясовано, що проєктувальна майстерність потребує синтезу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, історичних, екологічних, медичних, правових, технічних, інформаційних тощо. Це викликане колосальною відповідальністю не лише за технологічну сторону дидактичного процесу, а й за життя і психічний стан людей, що беруть участь у реалізації даного проекту. Якщо для технічного проекту можна перерахувати й описати всі елементи, конструктивні вузли й умови, що забезпечують його впровадження, то для проектування дидактичної системи проробити таку роботу буває у край важко через багатфакторність педагогічних явищ та індивідуальних особливостей людей як суб'єктів його реалізації. Проекти дидактичних систем мають бути більш гнучкими порівняно з технічними і мати певний резерв для корекції окремих конструктивних вузлів (наприклад, недостатній рівень мотивації навчання студентів може бути компенсований застосуванням ефективних інноваційних технологій викладання, які відповідають їхнім інтересам і потребам; застарілі технології подання навчального матеріалу – старанною, послідовною самостійною роботою студентів тощо).

Проектна діяльність педагога є інтегральним інтелектуальним засобом, який опосередковує розгортання процесу трансформації теоретичного в практичне, минулого в майбутнє, потенційного в актуальне, природного в штучне. При цьому головним знаряддям мислєдіяння тут є схеми і проекти рефлексивної діяльності. Саме проєкт маніфестує неподільність прикладних і стратегічних завдань, забезпечує режим ефективності та оптимальності функціонування рукотворної сфери дійсності, так званого штучного універсума, утверджує інноваційну формопобудову – ідеологію прийняття продуктивно-реалізуючих рішень, обіймає ідеї програми та гіпотетичні моделі конструювання виробів і зразків (С.Б. Кримський).

Ми погоджуємося з висновком деяких сучасних дослідників, що проектування мети, завдань, процедури, методу, засобів, вихідного матеріалу, продукту мислєдіяння дає змогу здолати вузькість дослідницького підходу і на певному етапі наукової творчості реалізуватися як повноцінна проєктно-нормативна діяльність [6, 4 – 5].

Проектом дидактичної системи забезпечується неподільність прикладних і стратегічних завдань, режим ефективності, оптимальність її функціонування. Тому

РОЗВИТОК ПРОЕКТУВАЛЬНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

проектувальну майстерність викладача складає система педагогічних умінь – аналізувати освітню ситуацію, виявляти протиріччя, визначати проблеми, конструювати мету, мотивувати свою діяльність і студента, проектувати дидактичну систему відповідно до нової мети, знаходити шляхи досягнення мети, здійснювати рефлексію та експертизу результатів своєї праці і студентів. Проектувальна діяльність викладача є інтегральним інтелектуальним засобом, що розгортає процес трансформації теоретичного в практичне, минулого в майбутнє, потенційного в актуальне, природного в штучне [6].

Отже, суб'єкт проектування (педагог або група фахівців) має володіти: творчим мисленням і здатністю до винахідництва; професіоналізмом і високою працездатністю; суспільно значимими ціннісними орієнтаціями; здатністю передбачати наслідки перспективних змін дійсності, реалізовані у проєкті.

Нами виявлена наявність тісного зв'язку прогностичних, проектувальних і управлінських функцій педагога, які визначають рівень його проектувальної майстерності. Аналіз досвіду кращих викладачів показав, що в їхніх дослідженнях було чимало елементів проектування і передбачення. Перш ніж почати роботу зі студентами, вони окреслювали перспективу, якими хочуть бачити своїх випускників. Складали план руху до цієї мети, визначали завдання роботи зі студентським колективом, визначали стрижневі навчальні завдання. Такий перспективний план навчально-виховної роботи (як окремий власний план дій) став професійною необхідністю, нормою для викладача чи куратора групи, він дозволяв працювати ритмічно, послідовно, передбачати очікуваний результат, тобто те, що студент згодом має знати і вміти.

Забезпечуючи завдання збереження відносно стабільності дидактичної системи, педагога, які володіли проектувальною майстерністю, як правило, проектували такі об'єкти і процеси, які не порушували, а сприяли її цілеспрямованості. Науково-практичні конференції, семінари, обмін досвідом з колегами давали значний фактичний матеріал щодо удосконалення проектувальної майстерності. Так, у ПУСКУ за роки експериментальної роботи проведені щорічні наукові конференції, навчання викладачів проектуванню, заняття шкіл педагогічної майстерності та молодого викладача тощо.

Наше експериментальне дослідження підтвердило, що сучасні завдання модернізації освіти вимагали від проєктанта компетентних комплексних дій, спрямованих на зміну функцій

елементів дидактичних систем. Підсилювалася роль їх проектування, зокрема цілеспрямована зміна співвідношення годин, виділених на практичну і лекційну роботу у бік зменшення останніх що, дозволило нам змінити характер організації дидактичної системи, виявити нові функції її суб'єктів.

Висновком з даного дослідження може бути застереження, що будь-який проєкт практично завжди реалізується лише частково. Хоча майже неможливо точно спроектувати складні педагогічні об'єкти (наприклад, психічний розвиток людини, міжособистісні взаємини, процеси виховання, соціалізації, перевиховання, культурного становлення тощо), це не означає, що треба відмовитися від цього.

Проектувальну майстерність викладача вважаємо ефективною, якщо, по-перше, створені проєкти не вимагають додаткових ресурсів; по-друге, їх можна застосувати іншим викладачам, незважаючи на їхній досвід і педагогічну майстерність; по-третє, є потенційні можливості для зниження витрат на його експлуатацію без втрати якості роботи.

Таким чином, проектувальна майстерність педагога є складним, самостійним явищем, розуміння якого неможливе без звернення до його технічних і гуманітарних коренів, традицій і сучасних досягнень педагогіки, що у свою чергу, визначає **перспективи подальших досліджень**. Серед них необхідно уточнити сутність цього феномена, що дасть змогу упорядкувати термінологію, розглянути компоненти проектувальної майстерності педагога, виділити етапи створення педагогічного проєкту, виявити закономірності і механізми процесу проектування.

1. Безпалько О.В. *Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1998. – 197 с.*

2. Бригадир М.Б. *Психологічне проектування модульно-розвивальних занять у загальноосвітній школі: Дис. канд... психол. наук: 19.00.07 / Тернопільська академія народного господарства. – Т., 2002. – 198 с.*

3. Коберник О.М. *Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація. – К. : Знання, 1998. – 274 с.*

4. Коновальчук І.І. *Формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Національний пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 19 с.*

ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ДДПУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

5. Стрельников В.Ю. *Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки. Монографія.* – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 375 с.

6. Фурман А. *Наукове проектування як складова професійної методологічної роботи // Наукове проектування інноваційних та економічних систем національної освіти:*

Збірка матеріалів до загально-академічної наукової конференції (17 квітня 2003 року). – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – С. 4 – 5.

7. Шапошнікова І.М. *Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до проектування уроку: Автореф.дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Київський педагогічний ін-т ім. М.П. Драгоманова.* – К., 1993. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2008.

УДК 378.4 (477.83)

Юрій Скварок, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри основ виробництва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ДДПУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена 30-річчю інженерно-педагогічного факультету. В ній розкриваються передумови становлення, формування традицій та перспектива розвитку інженерно-педагогічного факультету Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: технологічна освіта, професійна освіта, трудове навчання, магістр, професійне навчання.

Інженерно-педагогічний факультет – це один із структурних підрозділів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, який забезпечує теоретичну, практичну і методичну підготовку вчителів трудового навчання до реалізації завдань сучасної національної школи, зокрема освітньої галузі “Технології”, а також майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

1978 року на базі кафедри загальнотехнічних дисциплін фізичного факультету Дрогобицького державного педагогічного інституту імені І.Я. Франка було засновано факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці. Першим його деканом став кандидат технічних наук, доцент Роман Володимирович Магера. Він очолював колектив факультету до 1994 року, а також протягом 1978 – 1988 років був членом навчально-методичної комісії з трудового навчання союзного Міністерства освіти.

Спочатку фахову підготовку майбутніх учителів забезпечували дві кафедри: загальнотехнічних дисциплін та методики викладання загальнотехнічних дисциплін і креслення. 1985 року останню

перейменовано на кафедру методики трудового навчання і креслення (наказ № 209 від 25 липня 1985 р.).

1993 року в структуру факультету ввійшла загальноінститутська кафедра методики та історії народних художніх промислів (створена згідно з наказом ректора № 13 від 26 січня 1991 р.).

1996 року факультет підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці перейменовано на інженерно-педагогічний факультет (наказ № 168 від 5 вересня 1996 р.).

1999 року проведено реорганізацію кафедр факультету, підсумком якої стало створення нової кафедри основ виробництва, а також зміна назв кафедр: методики трудового навчання і креслення на кафедру педагогічних технологій та методики та історії народних художніх промислів на кафедру декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну (наказ № 220 від 31 серпня 1999 р.). 2002 року кафедру загальнотехнічних дисциплін перейменовано на кафедру машинознавства та охорони праці (наказ № 266 від 15 серпня 2002 р.).

Деканами факультету у різні роки були: Роман Володимирович Магера, доцент, кандидат технічних наук (1978 – 1994 рр.), Євген